

Небостъргачите от 90-те години на ХХ и началото на ХХІ век

Чл.-кор. проф. д.н. арх. Атанас КОВАЧЕВ – Лесотехнически университет

(Продължение от миналия брой)

Америка запазва първенството си в изграждане на най-високата сграда в света повече от столетие – от последните десетилетия на ХІХ в., в продължение на почти целия ХХ в. – до 1997 г., когато Американският континент отстъпи на Азиатския континент водещото място в надпреварата на небостъргачите.

През 1997 г. в Куала Лумпур, Малайзия, са завършени 88-етажните небостъргачи **Petronas Tower – 1** и **Petronas Tower – 2**, „Петронас Тауърс“ (сн. 1; [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Twins_SE_Asia_2019_\(49171985716\)_cropped_2.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Twins_SE_Asia_2019_(49171985716)_cropped_2.jpg)), които са най-високите сгради в света между 1997 и 2003 г., като двете симетрични кули с височина 450 м са само със 7 м повече от прочутия „Сийрс Тауър“ в Чикаго. Авторът – арх. Сизар Пели, търси вписване в контекста на средата и използва в композицията на плана квадрати и кръгове, които за исляма олицетворяват хармония, статичност и рационалност. Наричан „урбанистичната врата“, небостъргачът носи асоциации както с индийски храм, така и с арабско минаре. Между двете кули на нивото на 40-ия етаж е изграден мост, приближавайки образа на комплекса до „градска врата“. Рекордът им обаче е спорен заради включване във височината на декоративните „кули“ на върховете им. Любувах се дълго на обемно-пространствената им композиция от всички страни, наблюдавах ги и от изгледната площадка на телевизионната кула.

През следващите години рекордът на „Петронас Тауърс“ е отнет. В Чунчин, Китай, е завършен 80-етажният небостъргач, който е със 7 м по-висок от двете кули в Куала Лумпур и достига 457 метра.

В началото на ХХІ в. Ню Йорк е на път да си върне славата на града, притежаващ едни от най-високите сгради в света. Да си върне обаче славата на абсолютен рекордьор във височина ще му бъде много трудно. Стремехът за изграждане на нови небостъргачи в Ню Йорк става след продължителни и многоетапни международни конкурси за застрояване на терена на Световния търговски център. През август 2002 г. във Федералната зала на „Уолстрийт“

в Ню Йорк, където е заседавал в края на ХVIII в. Конгресът на САЩ, преди изграждането на новата столица Вашингтон, беше представена изложба „Бъдещето на Манхатън“. Бях в Ню Йорк и посетих тази изложба, участвах в обсъждането на проектите. Въпреки идеята от един по-ранен период за изграждане на Мемориален парк в памет на хилядите жертви от 11 септември 2001 г. впоследствие програмата на конкурса включва и разполагането на високи сгради. В конкурса за „Кота нула“ вземат участие световноизвестни архитекти, които предлагат интересни разработки.

На 27 февруари 2004 г. нюйоркската управа (след среща с представителите на Корпорацията за развитие на Долен Манхатън и пристанищните власти на Ню Йорк и Ню Джърси) одобрява проекта на американския архитект от еврейско-германски произход Даниел Либескинд – комплекса, който включва 4 небостъргача, Парк на героите и Светлинен лъч. Този светлинен ефект е прилаган всяка година на 11 септември между 8:46 ч., когато първият самолет се връзва в

**Petronas Tower – 1, Petronas Tower – 2,
Куала Лумпур, Малайзия, 1997,
височина 450 м**

**One World Trade Center,
Ню Йорк, САЩ, 2015,
височина 541 м**

първата кула, и 10:28 ч., когато рухва и втората кула. Реализираният вече небостъргач е известен като **One World Trade Center** и **One WTC** (сн. 2; [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:One_World_Trade_Center_Building_\(2021\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:One_World_Trade_Center_Building_(2021).jpg)). Той е с височина от 541 м, която не е избрана случайно – 541 м са равни на 1776 фута, а това е годината, в която е подписана Декларацията за независимостта в САЩ. Автор на небостъргача е арх. Дейвид Чайлдс. Строителството започва през 2006 г. и той става най-високата сграда в Ню Йорк през 2012 г., когато надминава височината на Empire States Building. А когато е завършен през 2015 г., е най-високата сграда в САЩ и в Западното полукълбо и влиза в първата десетка по височина в света (на 7-о място).

Надпреварата във височина продължава и през XXI в. с творческите търсения на архитекти от различни страни и континенти.

Впечатляват проектите търсения на английския архитект Норман Фостър, който проектира през 1989 г. 840-метров небостъргач **Millennium Tower** за Токио, Япония. Със своите 170 етажа „**Милениум Тауър**“ е приеман за вертикална версия на „Шан-з-Елизе“ в Париж. Кулата на третото хилядолетие превишава повече от пет пъти височината на най-високата египетска пирамида, 147-те етажа на небостъргача са като 147-те метра височина на Хеопсовата пирамида в Гиза, Египет. Обемът на небостъргача включва 5 композиционни части по 34 етажа. Като концептуален проект тази творба на Норман Фостър остава нереализирана, но тя провокира мисленето на архитекти и инженери по целия свят.

В края на ХХ в. (от 1998 г.) са разработени и проекти за бионебостъргачи. Оригинални са творческите търсения на арх. Кенет Ънг от Малайзия за биоклиматични небостъргачи, създаващи екологосъобразни условия за живот на хората, заобиколени от естествена природна среда, „качена“ на високите етажи.

В края на ХХ и началото на XXI век небостъргачите заемат своето място в много европейски градове и столици.

Особена е ролята на руската столица Москва. До Революцията от 1917 г. е било невъзможно да се строи по-високо от кулата „Иван Велики“ в Московския Кремъл. През 20-те години на ХХ в. темата за небостъргачите в Русия остава на практика чисто проектно-концептуална дейност. Творческите търсения обаче на арх. Николай Ладовски, архитектурните фантазии на арх. Яков Чернихов, конкурсите на тема „Дворец на Съветите“ и първопремираният в последната фаза на конкурса проект на арх. Борис Йофан, чието строителство започва преди Втората световна война, проправят път към създаването на високи сгради в страната. Нещо повече – проектите за небостъргачи на съветските архитекти от този период остават в историята на градоустройството и архитектурата като абсолютно оригинално явление и изпреварват поне с половин век творческите търсения и реализации на тема „небостъргачи“ в различни части на света.

В следвоенния период (1947 – 1953 г.) в Москва са изградени 7 т.нар. висотки – жилищни сгради, хотели, министерски комплекси. Макар и да не „достигат“ до американските небостъргачи, високите

сгради от тези московски ансамбли са възплъщение на идеята за създаване на кръгова система от монументални пирамидално-обемни много високи сгради с различно предназначение около изключителната централна вертикала на строящия се тогава „Дворец на Съветите“, замислен като небостъргач с височина от 400 метра. Втората световна война, последвалата я разруха и трудните години на възстановяване попречат на тази идея.

Този проект от седем „висотки“, известен с мотото „Град от кули“, трябва да се разглежда като реинтерпретация на традиционния градски силует на Москва и особено на Московския Кремъл – всяка от седемте сгради повтаря пропорциите на една от главните Кремълски кули.

Московски държавен университет „М. В. Ломоносов“, Москва, Русия, 1953, височина 239 м

Московски международен делови център (ММДЦ), „Москва-Сити“, Русия, строителството започва през последното десетилетие на ХХ в. и продължава

През 1953 г. на Ленинските възвишения е издигнат **Московският държавен университет „М. В. Ломоносов“**, представляващ един „Град в града“ с всичко необходимо за работа и живота на студентите и преподавателите (сн. 3; https://www.standartnews.com/lifestyle-standart/lomonosov_konkurira_angliya_i_sasht_v_top_15_na_naykrasivite_universiteti-360292.html#google_vignette). Със своите 239 м Московският държавен университет влиза в първата стотица на небостъргачите за всички времена – той заема 70-о място по височина сред реализираните небостъргачи в света според една класация в началото на XXI век. Високите сгради и днес чертаят силуета на столицата в много значими и отговорни в градоустройствено отношение части на Москва. В съзнанието ми остава възторгът, с който многократно ги разглеждах в различни ракурси през моите младежки години като студент и аспирант в Москва (1974 – 1984 г.).

През последното десетилетие на XX в. в Москва започна работа по проектирането и изграждането на **Московския международен делови център (ММДЦ) „Москва-Сити“** (сн. 4; <https://www.mcity.ru/page/vse-neboskreby-v-moskva-siti>). Той е създаден, за да раздели историческата и деловата част на града. За разлика от други световноизвестни делови центрове, някои от които са разположени в периферията на миллионните столици, „Москва-Сити“ е ситуиран в централната част на града. Характерната му особеност е, че в отличие от чисто деловите центрове, лишени от оживление през почивните дни и в извънработно време, той е замислен и проектиран като многофункционален център. Близост до центъра, устойчива геология, огромна свободна територия, възможност за развитие на транспортни връзки – това са изключително важни позиции в защита на изграждането на „Москва-Сити“. Избрано е подходящо място – голяма свободна територия на брега

на Москва река и само на 4 км от Кремълския ансамбъл. На територията на ММДЦ се пресичат три вида транспорт – воден транспорт (Москва река), жп транспорт (Околовръстната жп линия, предложена да се превърне в линия на „лекото метро“) и автомобилен транспорт – в близост преминава Третият транспортен пръстен, който поема транспортния поток около ММДЦ. Проектиран е многофункционален комплекс „терминал“, който да транспортира пътници от Международното летище „Шереметиево 2“ до „Москва-Сити“.

В ММДЦ „Москва-Сити“ се изграждат редица небостъргачи, някои от тях вероятно ще станат емблема на руската столица. Повечето от авторите на новите комплекси и ансамбли са известни имена сред новите лидери в руската архитектура. Не са малко и чуждестранните архитекти, които проектират и строят в Московското сити.

Небостъргачите „излизат“ от Москва и „тръгват“ и за други части на Русия.

Неоптимистично се посрещна идеята за изграждане на небостъргач „Газпром Сити“ – офис на най-голямата газова компания в Русия в Санкт Петербург, най-големият град в Балтийския регион, втори в Русия и четвърти в Европа с над 4.6 млн. души в началото на новия век. Построен е преди повече от 300 години от Петър Велики, който премества столицата от Москва и нарича Петербург „прозорец към Европа“. Известен още като „Северната Венеция“, градът на река Нева е изграден в северната си част върху мрежа от канали на мястото на блата и е реализиран главно от италиански архитекти, които създават наистина европейски град. Извоювал си през десетилетията славата на един от най-красивите градове на нашата планета, центърът на Санкт Петербург е вписан в списъка на ЮНЕСКО на световните културни ценности. Той е един от моите любими градове още от първата ни среща, когато като първокурсници в Московския архитектурен институт проведохме нашата лятна практика по рисуване в тогавашния Ленинград. Очарованието на мостовите и каналите по време на дългите бели нощи, удивителните архитектурни ансамбли – комплексът на Ермитажа (бившият Зимен дворец, днес един от световните музеи, притежаващи безценни богатства от всички изкуства), Петропавловската крепост (висока 123 м), Исакиевският и Казанският събор, Адмиралтейството, невероятните паркове и градини, сред които ярко блести „Петерхоф“ – образец на градинско-парковото изкуство, останаха завинаги в съзнанието ми.

Повечето сгради в центъра на Санкт Петербург са под 22 м височина, а в предложената зона за строителство на „Газпром Сити“ стандартната височина на сградите е 48 метра. В този уникален град се ражда идеята за 400-метров небостъргач „Газпром Сити“. Първоначално предложеното място беше посрещнато от архитектурната и културната общественост на Русия и света особено критично (имах възможност да изразя своето несъгласие за мястото при обсъждане на темата в Москва). Впоследствие е предложено ново място – територията, известна с името „Лакта“, където през 2021 г. е реализиран небостъргачът „**Лакта център**“ с височина 462 метра (сн. 5; <https://ru.wikipedia.org/w/index.php?title=%D0%9B%D0%B0%D1%85%D1%82%D0%B0-%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80&stable=1>). Небостъргачът е част от огромен комплекс, включващ още офис сгради, петзвезден хотел, търговски обекти, исторически музей на площ от 66 ха, от които 4.6 ха са отредени за кулата. Строителният терен е разположен на 10 км от центъра на града в изоставена индустриална зона и не оказва пряко влияние на градския силует на Санкт Петербург.

5

„Лакта център“, Санкт Петербург, Русия, 2021, височина 462 м

(Следва продължение)